IX. Senamiesčiai
Old Towns

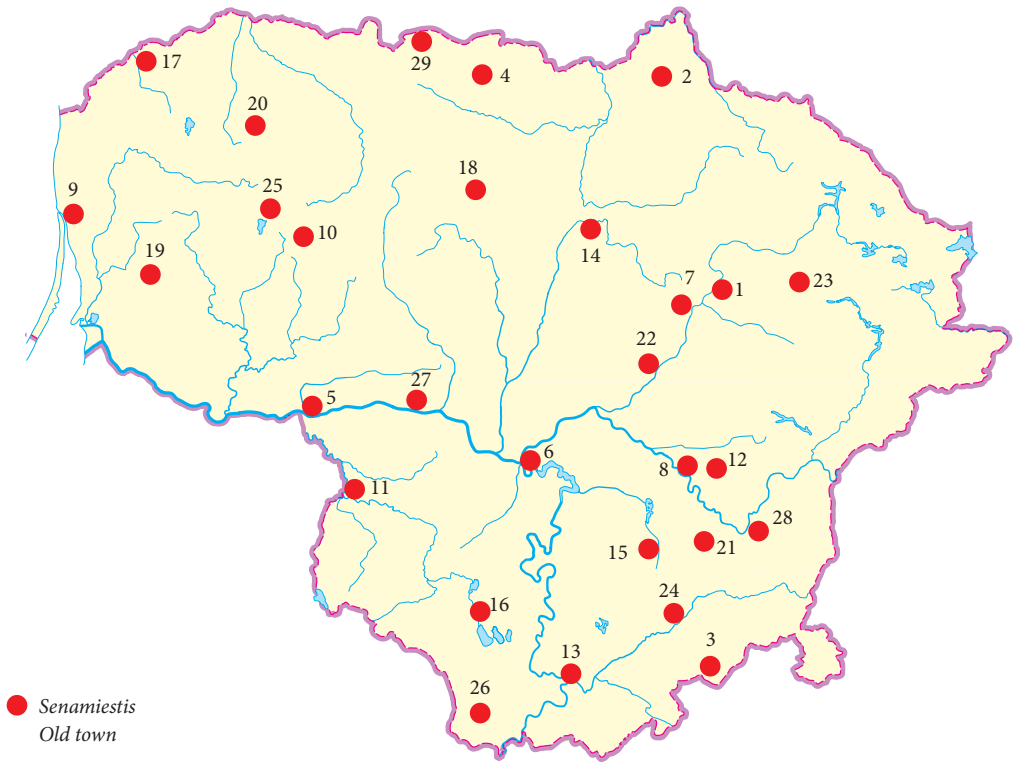

1. *Anykščiai*
2. *Biržai*
3. *Eišiškės*
4. *Joniškis*
5. *Jurbarkas (žr. III)*
6. *Kaunas*
7. *Kavarskas*
8. *Kernavė*
9. *Klaipėda*
10. *Kražiai*
11. *Kudirkos Naumiestis*
12. *Maišiagala (žr. V)*
13. *Merkinė*
14. *Panevėžys*
15. *Semeliškės*
16. *Simnas*
17. *Skuodas (žr. V)*
18. *Šeduva*
19. *Švėkšna*
20. *Telšiai*
21. *Trakai (ir VIII)*
22. *Ukmergė*
23. *Utena*
24. *Valkininkai*
25. *Varniai*
26. *Veisiejai*
27. *Veliuona*
28. *Vilnius (ir V, VIII, X)*
29. *Žagarė*

ANYKŠČIAI

Eugenijus Butėnas, Jonas Stankus

Skveras prie S. Daukanto ir Sinagogos gatvių

Anykščių miesto savivaldybė yra numačiusi rekonstruoti ir sutvarkyti Anykščių senojo miesto vietos (UK 17147) centrinę dalį – S. Daukanto ir Sinagogos gatvių ribojamą skverą. Čia numatoma įrengti fontaną, tualetą, pastatyti statulą, įrengti naujus vandentiekio, lietaus vandens ir kanalizacijos šulinius. Prieš vykdant šiuos darbus, 2011 m. birželio mėnesį būsimų žemės judinimo darbų vietose atlikti žvalgomieji tyrinėjimai, ištirti 7 įvairaus dydžio šurfai, kurių bendras plotas 31,42 m^2.

Anykščių senamiesčio kultūrinis sluoksnis tyrinėjamas jau trečią dešimtmetį. 1994–1995 m. G. Zabiela vykdė archeologinius tyrimus A. Baranausko aikštėje 3 ir Šaltupio g. 2–4 (*ATL 1994 ir 1995 metais*, Vilnius, 1996, p. 279–281). 2003 m. D. Ribokas tyrė sklypuose Sinagogos g. 1 ir Šaltupio g. 4 (*ATL 2003 metais*, Vilnius, 2005, p. 218). 2004 m. E. Butėnas ištyrė S. Daukanto g. 5 plotą (*ATL 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 189), R. Jonaitis – vietas S. Daukanto ir Sinagogos gatvėses (žr. *ATL 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 190–192). Jų metu aptikta XVI–XVIII ir XX a. buitinės ir statybinės keramikos. 2011 m. tyrinėjimų rezultatai apibūdinami pagal šurfus.

Šurfas 1 (2,7x2,8 m dydžio) tirtas šalia S. Daukanto g., 4 m į PR nuo Baranausko aikštės esančio pastato 10, už 4 m, asfaltuotos automobilių stovėjimo aikštelės ŠV kampe, kur numatoma įrengti fontaną (1 pav.). Po asfalto, skaldos ir smėlio sluoksniu 40–60 cm gylyje atidengta juoda žemė. Joje aptikta smulkių pavienių angliukų, statybinių atliekų – plytų nuoskalų, molio, griuvenų. 60–100 cm gylyje aptikta ir buitinės keramikos fragmentų: molinių lėkščių priedugnių (3), šonas; molinių puodų šonų (14), dugnų (2), pakraštėlių (4), molinių puodynių šonų (7), molinio butelio kaklelio fragmentas, 5 molinių koklių kaklelių fragmentai, 2 geležinės batų pasagėlės. Puodų, puodynių išorė ir vidus dengti ruda arba žalia glazūra, butelio išorė dengta ruda glazūra. Rastąją keramiką galima datuoti XVIII a. pabaiga. Šis juodos žemės sluoksnis šurfe išsidėstęs nevienodame gylyje – kai kuriose vietose jis buvo kasamas iki 90 cm, kai kur iki 1 m gylio. Jo storis apie 40–60 cm. 90–100 cm gylyje aptiktas 30–40 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnis. Tai pirminis žemės paviršius. Jame nieko nerasta. Įžemis (smėlis) pasiektas 1,25–1,3 m gylyje.

Šurfas 2 (2x2,2 m dydžio) kastas asfaltuotos automobilių stovėjimo aikštelės PR pakraštyje, 21 m PR nuo šurfo 1 (1 pav.), numatomo įrengti tualeto vietoje. Po asfalto, skaldos, smėlio sluoksniu aptikta pilka žemė su statybinių griuvenų liekanomis. 50 cm gylyje pasiekta betoninės šiukšlių dėžės viršutinė dalis. Žemė permaišyta, sluoksniai susiformavę įrengiant šiukšliadėžę. 70–110 cm gylyje buvo atidengta tamsiai pilka, juoda žemė. Atrodo, kad tai pirminis žemės paviršius. Jame 70–90 cm gylyje aptikta įvairios formos stiklinių butelių. Įžemis pasiektas 1,35–1,4 m gylyje.

3 šurfas (1,7x2 m dydžio) tirtas Šaltupio asfaltuotos gatvės gale, 3,8 m į V nuo namo 5 (1 pav.). Po asfaltu atidengtas smėlio–žvyro gruntas su molio juostų intarpais, baltų, raudonų plytų nuoskalomis. Sluoksnis susidaręs po namo statybos, lyginant aplink esantį žemės paviršių. Šis sluoksnis kastas iki 1,1–

1 pav. Anykščių centrinės dalies planas ir tirtų šurfų situacija. J. Stankaus brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavated test pits in the central part of Anykščiai.

1,2 m gylio. Šiame gylyje atidengta juoda durpinga drėgna žemė, kuri kasta iki 2,4 m gylio – įžemio – pilko molingo smėlio. 2 m gylyje šurfe pasirodė vanduo, matyt, jau buvo pasiektas upeliuko vandens lygis (už 20 m į P nuo tirto šurfo prateka Šaltupys). Šurfe radinių neaptikta.

4 šurfas (1,9x1,8 m dydžio) tirtas asfaltuotoje Šaltupio gatvėje, ties namo 5 centrine dalimi, priešais skverą iš V pusės (1 pav.). Po skalda aptikta pilka žemė su molio, smėlio židinėliais, smulkių griuvenų, kalkių skiedinio židiniais, statybinių atliekų (plytų) fragmentais. Sluoksnis suformuotas lyginant žemės paviršių. 35–40 cm gylyje pasiekta tamsiai pilka žemė su smulkių kalkių gabalėliais, statybinių atliekų fragmentais (pirminis žemės paviršius?). 55–60 cm gylyje pasiektas įžemis – smėlis.

5 šurfas (1,8x2,8 m dydžio) tirtas prie sinagogos kampo, 6,5 m į PR nuo jo (1 pav.). Po velėna atidengta pilku smėliu, moliu permaišyta žemė su statybinių atliekų – raudonų plytų nuoskalomis. Statybinės atliekos likusios nuo sinagogos statybos laikų. Tokia žemė atskiruose šurfo kvadratuose nevienodo storio – kai kur ji išnyko 1,5–1,65 m gylyje, kitur 1,7 m gylyje. Po šiuo sluoksniu 1,5–1,7 m gylyje atidengta juoda žemė (pirminis žemės paviršius). Nukasus šią žemę 1,8–1,95 m gylyje aptiktas įžemis – smėlis–žvyras. Šurfe radinių nerasta.

Šurfas 6 (2x2 m dydžio) tirtas S. Daukanto g. 7 kieme, priešais Anykščių rajono prokuratūros pastatą (1 pav.), asfaltuotoje aikštelėje. Po asfaltu ir skalda atidengta pilka permaišyta žemė su statybinėmis griuvenomis, pavienėmis plytomis, kalkių skiedinio gabalais. 35–40 cm gylyje aptikti kažkokio pastato akmeninių pamatų liekanos. Akmenys 15x35x26, 25x40x34, 40x55x38, 50x70x42 cm dydžio. Tarp jų matėsi plytgalių, kalkių skiedinio, pavienių angliukų. Atrodo, kad dalis akmenų išjudinti iš pirminės padėties – apardyti. Galimas dalykas, kad kažkokio čia stovėjusio pastato liekanos buvo sudegintos. 75 cm gylyje pasiektas įžemis – rudas smėlis. Šurfe radinių neaptikta.

7 šurfas (1,8x2 m dydžio) tirtas į ŠR nuo namo S. Daukanto g. 16 (1 pav.). Po velėna atidengta šviesiai pilka, juoda žemė su statybinėmis griuvenomis, kalkių skiedinio gabalėliais, polietileno skiaučių liekanomis, žvyro, smėlio intarpais. Tokia permaišyta žemė atskiruose šurfo kvadratuose kasta iki 50–120 cm gylio. Todėl ir įžemis – rudas smėlis aptiktas skirtingame – 50, 80, 120 cm gylyje. Šis nevienalytis permaišytos žemės sluoksnis, atrodo, suformuotas taip pat įvairių žemės kasimų, žemės paviršiaus lyginimo darbų metu.

Tyrimų metu šurfuose aptikti viršutiniai kultūriniai sluoksniai yra susidarę statybų metu ar postatybiniu laikotarpiu lyginant ar kitaip judinant žemes. Pagal rastąją medžiagą, tyrinėjimų metu aptiktus kultūrinius sluoksnius galima datuoti XVIII–XX a.

The Square on S. Daukanto and Sinagogos Streets

In 2011, an evaluation (seven various-sized test pits, a total of 31.42 m^2) was conducted at the sites of future earthwork on the square bordered by S. Daukanto and Sinagogos Streets in the central part of Anykščiai Old Town (E Lithuania) (Fig. 1). The upper cultural layers, which were created during construction work, post-construction levelling work, or other earthwork, were discovered in the test pits. According to the discovered material, these cultural layers can be dated to the 18th–20th centuries.